

BIJZONDER ALLEDAAGS

De gevelgedichten in Den Bosch

Naam student: ANNA KRUIP
Universiteit: LEIDEN
Opleiding: NEDERLANDSE TAAL EN CULTUUR
Naam begeleider: MARCO GOUD
Vak: POËZIE OP STRAAT
Datum: 19/01/07

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	2
Het project	3
Aanleiding	3
Stichting Poëzie op Straat	3
Keuzes	5
Thematische verwantschap	6
Conclusie	18
Bronnen	19
Bibliografie	19
Webliografie	19
Met dank aan	20
Bijlage	20

INLEIDING

Je loopt door de binnenstad van Den Bosch en komt, nietsvermoedend, een beschilderde gevel tegen. Je blijft een moment staan, leest het gedichtje dat daar voor je is opgedoemd, en loopt glimlachend verder. Misschien denk je er die dag nog een keer aan, of zelfs nog vaker en wie weet loop je voortaan zelfs veel oplettender door de stad, in de hoop dat je weer eens verrast wordt door meeneempoëzie. Op dat moment hebben de mannen van Poëzie op Straat je in hun ban. Op een kleine twintig plaatsen is de binnenstad van Den Bosch al door hen versierd met poëzie. En het is meer dan 'zo maar poëzie'. Met liefde en aandacht zijn de gedichten uitgezocht, net als de gevels en de poëzie is met misschien nog wel meer toewijding op de muur aangebracht. Dit werkstuk gaat over de overeenkomsten tussen een groot deel van de gedichten, inhoudelijk en qua indruk die ze op je achterlaten. Wat is nou juist het unieke van dit project, in vergelijking met andere poëzieprojecten in de openbare ruimte? Waaraan ligt het dat deze gedichten op de muur misschien nog wel meer indruk op je maken, dan wanneer je ze thuis op de bank in een bundel was tegengekomen? Wat is het verrassende van deze Poëzie op Straat?

HET PROJECT

Aanleiding

De inmiddels ruim tachtig jarige Jan Bruens, een culturele duizendpoot, heeft hart voor de stad Den Bosch. Hij houdt van jazz, dus organiseert hij een jazzfestival. Hij ziet graag films, dus regelt hij filmavonden. En hij heeft een bijzondere liefde voor poëzie, dus hij organiseert een Literair Café, met voordrachtsavonden en richt hij de Stichting Poëzie op Straat op.

De directe aanleiding voor het oprichten van die commissie, ligt in het oude centraal station van Den Bosch. Enkele jaren hebben daar namelijk twee banken gestaan, in 1952 door het stadsbestuur cadeau gegeven aan de Nederlandse Spoorwegen, met in de leuning twee puntgedichten verwerkt. Het ene luidde: ‘Al reizend ervaart men het leven vreemder: overal anders en overal eender’. Het andere: ‘Waar reist reiziger uw hart naar toe, als het van reizen is reizensmoe?’ Beiden zijn van de hand van dichter Jan van Sleuwen uit Vught. Met de bouw van het nieuwe station, zijn de banken afgedankt, en daarmee de meeneempoëzie voor de reiziger verdwenen. Bruens vond dit een kwalijke zaak en heeft het tot zijn persoonlijke missie gemaakt de gedichten ook in het nieuwe gebouw te laten aanbrengen. Ruim veertig jaar na het verdwijnen, is dan in ieder geval één van de twee puntgedichten (het eerste) weer voor elke reiziger leesbaar. Vele malen groter dan in de bank, is het te lezen in bronzen letters, tussen de vaste trap en de roltrap bij binnenkomst van het station.¹

Stichting Poëzie op straat

Na deze triomf was Bruens echter niet verzadigd; sterker nog, hij kreeg de smaak pas goed te pakken. Hij richtte een stichting op met poëziefhebbers uit het Literair Café, met het doel nog veel meer poëzie in de openbare ruimte aan te brengen.

Samen met, Jim Gillebaard (overleden in 2003), Erwin Verzanvoort en Ad Heinen, heeft hij als streven de binnenstad elk jaar te verrijken met drie nieuwe gedichten, die kunstenaar André Megens aanbrengt op de gevels. “De stad is de dichtbundel, de gevels de bladzijden”, zo ziet voorzitter Bruens de muurschilderingen.² Het initiatief is bedoeld om het straatbeeld te verrijken

¹ <<http://www.poezieopstraat.nl/>>

² [Anoniem], 8 mei 2003.

en het publiek te prikkelen en te verrassen.³ “Wij hopen dat mensen ze bij toeval tegenkomen, er een paar seconden blijven stilstaan om ze te lezen en dan denken: ‘Hé!’ Dat is het doel; de mensen verrassen.”⁴

Sinds de regel van Kafka, ‘Een boek: een bijl voor de bevroren zee in ons’, in 1998 als eerste vrucht van het project op de boekhandel Heinen/Selexyz aangebracht, houden de leden van de groep constant hun ogen en oren open voor nieuwe gedichten, die ze één à twee keer per jaar aan elkaar voorleggen. Samen kiezen zo dan de meest geschikte gedichten uit en zoeken daarbij de beste gevels, om vervolgens te gaan praten met de pandeigenaren. Soms wordt hun keuze niet gewaardeerd, maar meestal ontvangen de Bosschenaren de poëzie met open armen, zoals het volgende citaat illustreert:

Deze zomer zijn twee gevels in de Uilenburg aan de beurt. Eigenaresse Corry van Doren van De Veste was direct enthousiast toen de stichting haar benaderde. “Ik hou wel van spannende dingen”, glundert ze. “Toen ik de schets zag, wist ik zeker dat het heel leuk ging worden. Poëzie past goed bij de sfeer van deze historische omgeving.” Buurtgenoten zijn blij met de komst van de dichtregels, weet Corry. “Bisschop Bluysen heeft z'n garage hier tegenover, die vindt 't vast leuk om elke ochtend langs een gedicht te rijden. En onze 'stadsfilosoof' Cornelis Verhoeven, die om de hoek woont, is er ook van gecharmeerd.”⁵

De populariteit van dit project, spreekt ook uit het feit dat er tegenwoordig steeds vaker Bosschenaren naar de stichting toekomen, om hun gevel aan te bieden, in de hoop dat in de toekomst ook op hun pand een gedicht zal prijken.

Helaas zijn de reacties soms ook minder positief. Het gedicht ‘Vlinder’ van Vasalis wilde de stichting in eerste instantie het liefst bij de hervormde kerk aanbrengen, maar daar verleende het kerkbestuur geen toestemming; het gedicht was te negatief over Gods schepping. Uiteindelijk is het terecht gekomen op een gevel tegenover de St. Jan, maar ook daar klonken geluiden van protest. “André Megens, onze vormgever, werd tijdens het schilderen van het gedicht, min of meer belaagd door priesters in opleiding. Maar het is nooit tot bekladden van de muur gekomen. Het blijft Den Bosch hè, dat is gelukkig geen Amsterdam.”⁶

Sinds het aantal gedichten richting de twintig gaat, worden er af en toe ‘s zomers ook wandelingen langs de gedichten georganiseerd en zelfs boottochten over de Binnendieze⁷, alles vanuit de stichting, in samenwerking met het VVV van Den Bosch, waar Bruens jaren lang directeur van is geweest. Vanaf het water zijn lang niet alle gedichten te zien, maar om dat te

³ [Anoniem], 19 augustus 1998.

⁴ Informatie verkregen tijdens een telefoongesprek met Erwin Verzandvoort.

⁵ [Anoniem], 19 augustus 1999.

⁶ Informatie verkregen tijdens een telefoongesprek met Erwin Verzandvoort.

⁷ Het deel van het water de Dieze dat binnen de stadsmuren ligt en waar voor een deel overheen gebouwd is, heet de Binnendieze. Een boottochtje over dit binnenwater, behoort tot een van de toeristische hoogtepunten van Den Bosch. < <http://nl.wikipedia.org/wiki/Binnendieze>>

compenseren, draagt Bruens tijdens die rondvaarten allerlei andere poëzie in de boot voor. Ook is het plan een mooi boekje van het project te maken, tegen de tijd dat de 25 stuks bereikt zijn. Maar toch willen ze ook weer niet te veel reclame maken voor de gedichten; het verrassingseffect moet behouden blijven. Op de vraag wat er na de 25 gaat gebeuren, is Megens' antwoord: "We gaan door, zolang we er aardigheid in hebben." ⁸

Keuzes

Wie op zoek gaat naar een rode draad, of overkoepelend thema in de poëzie, zal in eerste instantie misschien wat teleurgesteld worden. In het project van Tegenbeeld in Leiden, dat met 101 gedichten op de Leidse gevels nu is afgerond, loopt bijvoorbeeld globaal een rode draad van bespiegelingen over taal, het dichterschap en kleur. ⁹ Daarnaast zijn in dit project ook vele talen vertegenwoordigd, dat aansluit bij het internationale karakter van de universiteitsstad, met studenten uit de hele wereld. Zo een thematisch houvast, dat de keuze van geschikte poëzie al behoorlijk beperkt, kent Poëzie op Straat niet.

Er zijn echter wel enkele criteria terug te lezen in de verzameling. Zo moeten de dichters Nederlandstalig zijn (met als uitzondering Kafka), maar ze kunnen net zo goed hedendaags zijn, als reeds lang gestorven. Daarnaast is de grootste overeenkomst de lengte van de meeste gedichten. Ongeveer de helft telt niet meer dan vijf versregels en het langste gedicht heeft maar dertien korte verzen. Naast praktische redenen, is ook de persoonlijke smaak van Bruens hiervan de oorzaak: "Ik houd van korte gedichten omdat ze gemakkelijk zijn te onthouden." ¹⁰

Bovendien nemen niet veel mensen langer dan een paar seconden de tijd bij een gedicht halt te houden, zeker niet als ze op de fiets of met de auto zijn en zijn de meeste gevels simpelweg niet groot genoeg.

Ook de gevels moeten aan een paar eisen voldoen. Ze moeten ten eerste netjes gepleisterd zijn, om er egaal op te kunnen schilderen en zodat de verf ook langdurig blijft zitten. Daarnaast hebben plaatsen op kruisingen, of anderszins veel bezochte plekken de voorkeur; mensen moeten er wel langs komen. Maar ook dit criterium kent meerdere uitzonderingen. En in sommige gevallen wordt er ook speciaal gezocht naar een plaats die thematisch bij het gedicht aansluit. 'De hand van vader' van Van Assche, 'Vlinder' van Vasalis en 'Als ik sterf...' van Vlek zijn daar mooie voorbeelden van. Op deze drie gedichten wordt later teruggekomen.

⁸ [Anoniem], 19 augustus 1999.

⁹ < <http://www.muurgedichten.nl/toelichting.html> >

¹⁰ Docter, 2 oktober 1996.

Tot slot moet ook de grafische vormgeving aansluiten bij de inhoud van het gedicht. André Megens, een graficus van origine, heeft daar volledig de vrije hand in.¹¹

In 2003 kwam de stichting met een poëzieplan, dat verder reikt dan de gevels in de Bossche binnenstad. Het idee werd geopperd om een aantal grote toegangswegen tot Brabant te verfraaien met de dichtregel ‘Op weg naar Brabant wordt de wereld warmer’ van Harriet Laurey, in plaats van het afgezaagde ‘Welkom in Noord-Brabant’. Bij deze actie zijn echter vele male meer mensen betrokken met ieder een eigen mening en smaak, dan bij een gevelgedicht en tot heden moeten de automobilisten het met ‘Welkom in Noord-Brabant’ doen.¹²

Eveneens het vermelden waard, maar los van Poëzie op Straat, zijn de minigedichtjes in de stoep van de Hinthamerstraat en Hinthamerprommenade in Den Bosch. Jim Gillebaard, die lid van de stichting Poëzie op Straat en directeur van de Muzerije was, heeft in 1996 een poëziewedstrijd uitgeschreven in de stad voor alle geïnteresseerden. Van de honderden inzendingen, zijn er dertig gekozen, die in de stoeptegels zijn gebeiteld. Ze zijn alle zo tussen de tien en de twintig woorden; meer versjes dan gedichten. Van ‘Tik tak doet de wekker, ik moet uit bed en ik sliep net zo lekker’. (Sven van Hoof) tot ‘Kerk stad, wolken huis, deur mat, hond muis’. (Piet van Rosmalen), alles van Bossche bodem.¹³ Samenwerking tussen de beide projecten lijkt er, op de initiatiefnemer na, niet te zijn. Het lijkt wel of de amateur-dichter uit Den Bosch de straat heeft gekregen en de meer gevestigde dichters de gevels. Hoewel een gevel prestigieuzer klinkt dan de stoep, zou het best eens kunnen dat de poëzie in de tegels het langst leesbaar blijft.

André Megens aan het werk in de Clarastraat aan ‘Vogel’.
Fotograaf: Joost van Sluijters¹⁴

¹¹ Informatie verkregen tijdens een telefoongesprek met Erwin Verzandvoort.

¹² Schilders, 22 augustus 2003.

¹³ < <http://www.cubra.nl/poezie/bikkelhardepoezie/poezietegelsdenbosch/poezietegelsdenbosch.htm> >

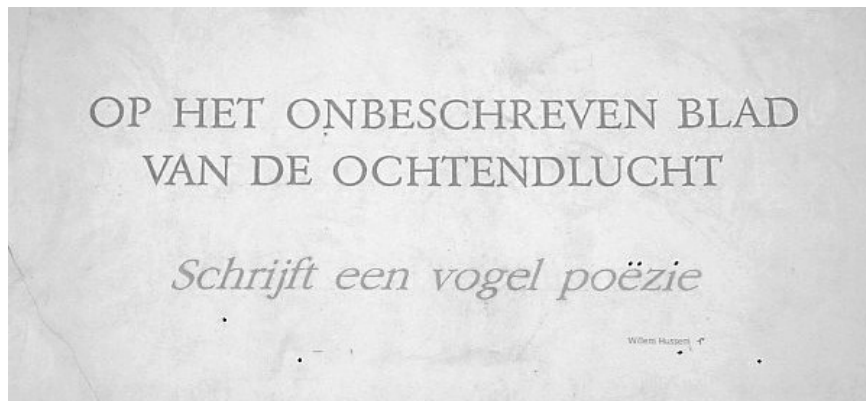
¹⁴ < <http://www.bastion-oranje.nl/Dichtregels.htm> >

THEMATISCHE VERWANTSCHAP

Naar zeggen van de projectgroep zelf, heeft zoeken naar een rode draad in de gedichten van Poëzie op Straat, niet direct zin. Er bestaat dus geen echt thema, geen makkelijk terug te vinden onderwerp. Maar, door toeval of niet, vertoont de meerderheid van de gedichten toch zo veel overeenkomst dat ze zelfs als eenheid kan worden gezien. De gedichten zijn voor het grootste deel vrij eenvoudig en gaan over iets dat zo normaal is, als een vogel, dat door zijn eenvoud vaak over het hoofd wordt gezien. Simpelweg door een gedicht te lezen over zo een alledaags verschijnsel en dat even op je in te laten werken, krijgen die gewone dingen weer een boeiendere betekenis. In verschillende vormen komt dat proces terug, waarin de lezer weer bewust wordt gemaakt van de bijzonderheid van gewone dingen.

De katalysator in die bewustwording, is in veel gevallen de stilte. Letterlijk het stilstaan voor een muur en het stil lezen van de woorden. Maar ook de stilte die in de gedichten naar voren komt. De stilte die uitnodigt om via een eenvoudig verschijnsel, je perspectief te verbreden. Iets dat je even op je in laat werken, om vervolgens de dingen met andere ogen te bekijken.

Veelal maken de dichters hierbij gebruik van elementen uit de natuur, zoals een vogel, een tak, het weer. Vooral in een hectische binnenstad, met veel gebouwen, drukte en verkeer, zijn dat plots de gewone, en toch zo bijzondere dingen, die uitnodigen voor een kort moment van rust. De nadruk ligt in dit werkstuk sterk op ruim de helft van de Bossche gedichten, namelijk die helft waarin deze thematische samenhang te vinden is en die tezamen dit project tot een unieke belevenis maakt. Natuurlijk is de afscheiding tussen de gedichten die hier de revue passeren en die buiten beschouwing blijven discutabel, maar van de groep die ik hier presenteer, kan ik met overtuiging zeggen dat het een eenheid is. De volledige lijst van alle twintig gedichten, is als bijlage toegevoegd.

Dichter: Willem Hussem¹⁵
Fotograaf: Han van Meegeren¹⁶

In dit korte gedicht van Willem Hussem, wordt een eenvoudig vliegende vogel in de ochtend, verheven tot poëzie. Met een enkele metafoor, opent zich een nieuwe visie op een vliegende vogel. Wanneer de voorbijganger de rust neemt om zich heen te kijken, ziet hij misschien niet alleen eveneens een vogel, maar krijgt die gebeurtenis een extra betekenis. Ook al treft de lezer dit gedichtje niet tegen een ochtendlicht, maar een middag- of avondlicht, het biedt een moment van stilte in zijn waarschijnlijk drukke dag.

Een van de andere gedichten waarin een vogel centraal staat, is het volgende van Van Geel:

Dichter: Chris van Geel
Fotograaf: Gerard Monté¹⁷

¹⁵ Het exacte adres van ieder gedicht, is te vinden in de bijlage.

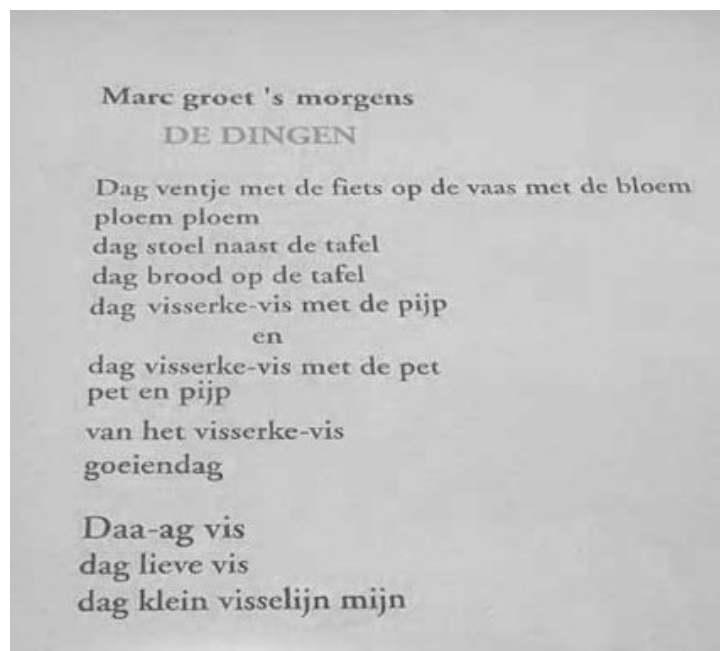
¹⁶ Bijna alle foto's in dit werkstuk zijn van Van Meegerens hand en zijn te vinden op de site van CuBra, onder de volgende url: <<http://www.cubra.nl/specialebijdragen/janbruens/poezieopstraat.htm>>. Dit vermeld hebbende, zal ik dat er niet steeds weer bijzetten, op de afwijkende gevallen na.

¹⁷ <<http://www.bastion-oranje.nl/Dichtregels.htm>>

Dit gedicht valt meteen op door het prachtige kleurenspeel tussen de diep rode muur en het oranje van de titel 'Vogel' op de achtergrond en van de tekst en de strakke vorm die ontstaat door de gelijke regellengte. Ook in het jambische metrum is het gedicht consequent en in het oog en oor springend zijn de alliteraties met *v* en ook *vl*. In betekenis is het daarentegen juist een van de meest hermetische gedichten van de verzameling. Wil je er iets uit halen, dan zul je wat langer voor blijven staan; in stilte.

De dichter verbaast zich over de reis van een vogel. Niet dat hij zich vliegend verplaatst is zo opvallend, dat wordt benadrukt door de antimetrie die het woord 'niet' veroorzaakt, maar dat hij dat geheel in stilte doet. Daardoor ontstaat er tussen het vertrek- en eindpunt van de vogel een brug van stilte. Tussen de kakofonie van auto's, stemmen en ander stadsrumoer, kan de lezer lijnen van stilte visualiseren; de vluchten van vogels.

Een zelfde verbazing voor de vanzelfsprekende dingen, spreekt uit een wat langer gedicht van Van Ostaijen:

Dichter: Paul van Ostaijen

Een stuk minder cryptisch maar daarom niet makkelijker, gaat ook dit gedicht over de gewone zaken van alledag, die misschien helemaal niet zo gewoon zijn, als je er beter naar kijkt. Marc, wellicht nog een kind, is zich daar nog bewust van en groet 's morgens zijn leefwereld. Het effect van verwondering wordt vooral opgeroepen door het spelen met de klank van 'DE DINGEN' die

Megens ook heel treffend in hoofdletters heeft geschilderd. Er komen vele herhalingen in voor, zoals bijvoorbeeld op het niveau van zinsbouw; identieke woordposities. De volgorde zelfstandig naamwoord - voorzetsel - lidwoord - zelfstandig naamwoord, zoals 'stoel naast de tafel', komt wel acht keer voor. Ook op woordniveau komen we vaak herhalingen tegen, met als uitschieter acht keer 'dag' (en een keer 'goeiendag'), terwijl de meeste zelfstandige naamwoorden dubbel voor komen. Tot slot zijn de klankherhalingen waarschijnlijk het meest in het oog springend. Om een paar voorbeelden te noemen assoneert in de eerste regels de *oe*-klank sterk met *groet, bloem, ploem, stoel*. En alliteraties vindt je onder andere in de *p*-klank van 'pet' en 'pijp'. Dit spel met woord en klank brengt een ritme teweeg, dat geen sluitend metrum oplevert voor het gehele gedicht, maar dat de lezer wel op een vanzelfsprekende manier door het gedicht voert. Dat kan ook de reden zijn dat 'Marc groet 's morgens de dingen' in het hoofd van de lezer blijft hangen en aanstekelijk werkt door de ongedwongen manier van klanken associëren.

Daarnaast komt dit gedicht nog eens extra dicht bij de passant, doordat de gevel maar enkele meters van het water van de Binnendieze is verwijderd, waar je zo een visser zou kunnen aantreffen. Jouw persoonlijke omgeving op het moment van lezen wordt beschreven, en daarmee wordt jij als lezer aangesproken.

Het is een gedicht dat gemakkelijk nog even blijft nagonzen en misschien wel maakt, dat je ook andere *DINGEN* met een nieuwe blik ziet, zoals Marc dat doet.

Dichter: Roland Jooris

Ook Jooris vestigt de aandacht op het gewone, het alledaagse.

Transcriptie van het gedicht:

MINIMAL

Vogel wipt.
Tak kraakt.
Lucht betreft.
Bijna niets
om naar te kijken
en juist dat
bekijk ik.

De gevel en de straat waar het gedicht is aangebracht, sluiten naadloos aan bij het gedicht en zijn vormgeving; ze zijn sober, kaal en grijs. Ook het grote vlak wit (grijs) om het gedichtje, vormt een betekenisvolle context: 'Bijna niets om naar te kijken' wordt geïllustreerd in die ruimte, waarmee die ruimte 'poëtisch wit' genoemd zou kunnen worden. De vormkenmerken zijn eveneens heel minimaal. De eerste drie versregels zijn parallelle zinnestelsels, uit niet meer bestaand dan een onderwerp en een persoonsvorm. In het ritme is een jambisch metrum te lezen, dat in 'Tak kraakt.' hapert, maar vooral antimetrisch wordt in 'bekijk ik', waardoor juist daar de nadruk komt te liggen.

Door, letterlijk en figuurlijk, stil te staan bij een vogel, een tak, de lucht en wit, op een plaats waar verder eigenlijk ook niks is behalve grauwe huizen, krijgen die minimale zaken weer waardering. Waardering die ze, volgens Jooris wellicht, altijd verdienen.

Het sterkste voorbeeld van versmelting van omgeving en gedicht, is als enige te vinden binnen vier muren, maar wel in een openbare ruimte, het stadskantoor.

Dichter: Willem Hussem

Transcriptie van het gedicht:

Je zou de rust moeten hebben
van een vogel gezeten op een tak
de voorzichtigheid van te staan aan een afgrond
de lichtvoetigheid van lopen op dun ijs

In de vloer, voor de enorme glazen achtergevel, is een dikke glasplaat aangebracht van ongeveer anderhalve bij drie meter. Als je voor je naar buiten kijkt, zie je een boom en de achterkanten van oude gebouwen, die grenzen aan de oever van de Binnendieze. Dat water buigt af en stroomt onder het stadskantoor door, en precies daar boven, op een hoogte van ongeveer drie meter, is de glasplaat in de grond gelegd. Het gedicht van Hussem is twee maal in het glas geslepen: een keer leesbaar voor de bezoekers van het stadskantoor en een keer aan de onderkant van de plaat, leesbaar voor de toeristen die met hun rondvaartboot onder het gebouw door varen.

Waarschijnlijk is de verrassing voor de voorbijgangers per boot die plots een gedicht boven hun hoofd zien opdoemen, nog groter dan voor de bezoekers binnen, maar interpretatief is de binnenversie veel completer omdat je vanuit de boot van onder naar boven kijkt. Het uitzicht en standpunt van de lezer binnen, sluit zo nauw aan bij de inhoud, dat het verwonderd dat dit gedicht niet speciaal voor deze plek geschreven is.

Staand voor het gedicht, zou je niet alleen een vogel in de boom kunnen zien zitten, maar wanneer je naar beneden kijkt, kun je ook in vogelperspectief op het water neerkijken. Je ergens boven bevinden, het overzicht hebben, geeft al snel een gevoel van kalmte en rust. Zonder dat jij je erin hoeft te mengen, zonder dat je iets moet doen, kun je de zaak aanschouwen. Bij het woord *afgrond* komt ook het element van gevaar kijken. Weinig mensen zullen, zonder blikken of blozen, de glazen plaat over wandelen, of tegen de gevel van glas aan leunen. Het oogt als een afgrond met water in de diepte, dus je bent voorzichtig, tegen beter weten in. Als je dan, na een kleine zelfoverwinning, de eerste stap zet op het glas, blijf je onwillekeurig oppassen en zet je je voeten met meer zorg neer dan op straat. Wellicht ten overvloede, maar ijs en glas, vooral met water eronder, hebben erg veel met elkaar gemeen. Daarbij is ook het feit dat de dichtregels rechts zijn uitgelijnd betekenisdragend: de afgrond wordt zo ook op typografisch niveau gevisualiseerd. Dit alles pleit alleen maar voor de perfecte keus in combinatie van poëzie en context. Het biedt een mooi moment van verrassing en tegelijk een rustpunt, juist in een gebouw waar altijd wel wat te regelen valt.

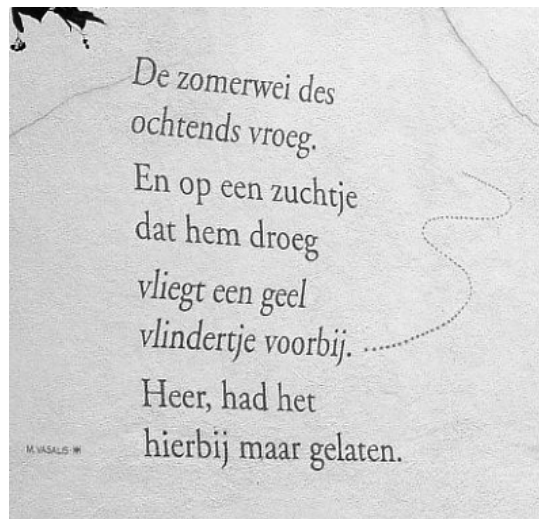

Dichter: Toon Tellegen

Het ultieme rustpunt van de stad. Met de Binnendieze, het beeld van Zoete lieve Gerritje en een stenen bank, wordt de voorbijganger letterlijk uitgenodigd door het fel blauwe gedicht, een moment voor de gevel te gaan zitten en te denken aan de personen die hij lief heeft. Het zijn niet de gewone dingen, die hier weer extra waardering krijgen, maar de gedachten aan je naasten. Wat toon en stijl betreft, is het dit gedicht uit de reeks, dat het dichtst naar proza neigt, maar het psychologische effect dat Tellegen oproept, is des te sterker.

Martin Bril schreef over dit gedicht: 'Niets wees er op dat hij aan iemand dacht toen hij op dit pleintje arriveerde, maar nu hij zat, leek daar verandering in te komen. Nu dacht hij aan haar. Precies één minuut. Toen stond hij op en wandelde hij verder, de smalle, lange Molenstraat in. Hij deed zichtbaar zijn best niet verder aan haar te denken aan wie hij daarnet nog een minuut had gedacht, maar iets in zijn rug wees er op dat dit niet lukken ging...' ¹⁸ En zo vergaat het waarschijnlijk vele voorbijgangers, want het paradoxale is dat, hoewel de man in het gedicht een minuut níet aan haar denkt, je als lezer direct wél aan mensen gaat denken en zodra je je best doet er weer mee te stoppen, versterken de gedachten zich alleen maar.

¹⁸ <<http://www.cubra.nl/specialebijdragen/janbruens/poezieopstraat/13martinbril.htm>>

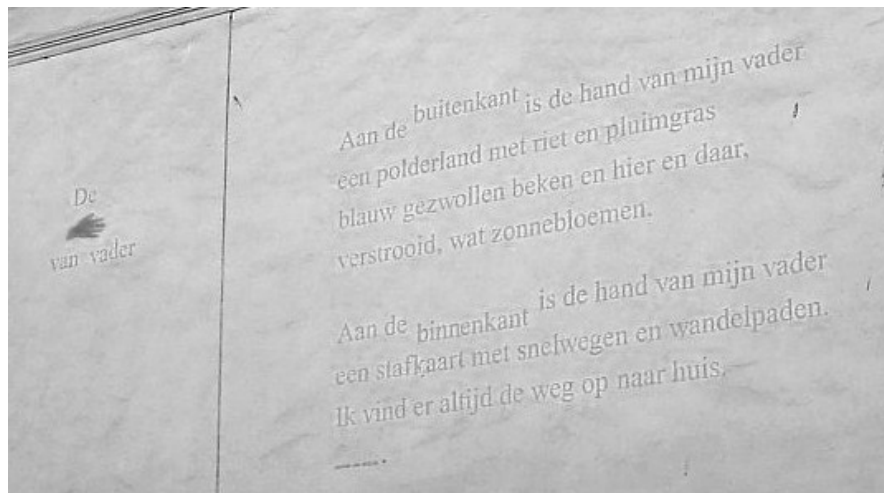

Dichter: M. Vasalis

Meer nog dan de alreeds behandelde gedichten, gebruikt Vasalis in 'Vlinder' een alledaags verschijnsel, als symbool voor iets groters, de schepping. Aan de hand van een idyllische voorstelling van een vlinder in een ochtendbries, verzucht de dichteres dat niet alles van Gods schepping zo lovenswaardig is en stelt daarmee wellicht de misstanden in haar omgeving aan de kaak. Die kritiek krijgt ook nog eens sterk de nadruk, doordat het hele gedichtje in een rustig kabbelend jambisch metrum is geschreven, dat opvallend bruto doorbroken wordt in het laatste van de vier distichons. De antimetrie laat het aanspreken van de Heer, nog duidelijker als een aanklacht klinken. Geen wonder dat sommige gelovigen niet blij waren met juist dit gedichtje naast de kerk.

Toch spreekt er ook weer sterk de waardering voor de eenvoudige dingen van het leven uit. Feit is dat het gedichtje zich door zijn eenvoudige schoonheid, maat en strakke vorm, die te danken is aan de globaal gelijke regellengten, bijzonder geschikt is voor op een gevel en aangezien het het enige gedicht is in Den Bosch waarin de Heer wordt aangeropen, kón het haast niet anders dan bij een van de kerken terecht komen.

De Vlaamse dichter Van Assche gebruikt, net als Vasalis, een relatief onbeduidend detail, om een waardeoordeel over iets meer symbolisch te kunnen geven. Deze dichter is daarentegen een stuk positiever dan Vasalis en schrijft met dit gedicht eigenlijk een ode aan zijn vader, of wellicht zelfs aan de Vader.

Dichter: Armand van Assche

Transcriptie van het gedicht:

De hand van vader

Aan de buitenkant is de hand van vader
een polderland met riet en pluimgas
blauw gezwollen beken en hier en daar,
verstrooid, wat zonnebloemen.

Aan de binnenkant is de hand van vader
een stafkaart met snelwegen en wandelpaden.
Ik vind er altijd de weg op naar huis.

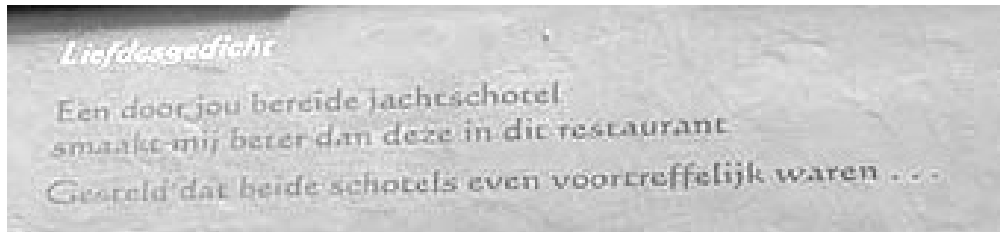
De buitenkant van de hand, wordt vergeleken met een polderlandschap, de binnenkant met een kaart, waarmee de vader niet alleen een persoon blijft, maar deel van een bestaan, deel van een persoonlijk universum. In zijn kindertijd zal de schrijver waarschijnlijk vaak letterlijk, aan de hand van zijn vader, naar de goede plaatsen zijn geleid, maar nu hij volwassen is, heeft enkel de gedachten aan zijn vader dezelfde uitwerking.

Naast dat Megens een paar mooie typografische grapjes in de schildering heeft verwerkt, de figuratieve hand en de boven en onder de regelhoogte geplaatsten *buitenkant* en *binnenkant*, is de ligging van dit gedicht prachtig. “Zelf vindt Bruens de plek voor het gedicht voorbeeldig gekozen. Het wordt door de omgeving als het ware geïllustreerd. Zodra je het woord ‘polderland’ leest hoef je je hoofd maar te draaien en je ziet het Bossche Broek ¹⁹ ” ²⁰ Je staat daar op de grens

¹⁹ Het Bossche Broek is een moerasgebied in het zuidoosten van 's-Hertogenbosch. Het is een van de weinige stukjes natuurgebieden dichtbij het centrum van de stad. Informatie van <http://nl.wikipedia.org/wiki/Het_Bossche_Broek>

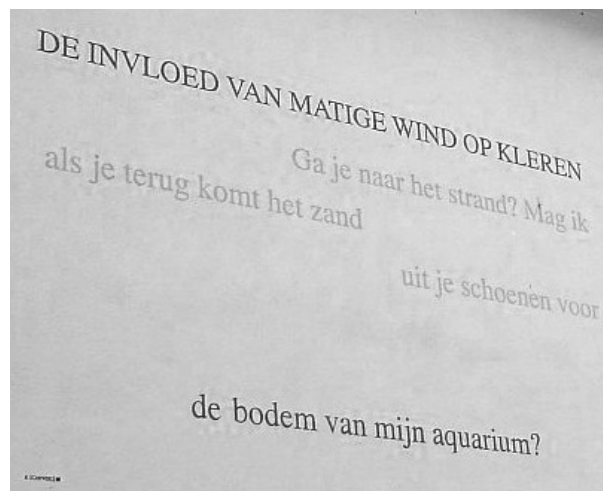
van een laatste stukje polderlandschap, met rietpluimen compleet, en de stad met zijn krioelende wegen.

Meer het kaliber van een grapje, heeft Bernlefs gedichtje. Ook hij gebruikt iets primairs, voedsel, om indirect veel meer te zeggen:

Dichter: Bernlef
Fotograaf: Gerard Monté²¹

Een basale verlegijking tussen twee dezelfde schotels, zegt vele malen pakkender en veelzeggender: 'ik hou van jou'.

Dichter: K. Schippers

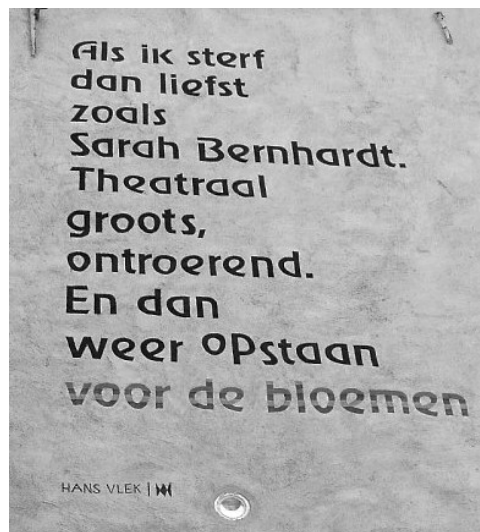
Een, over het algemeen als irritant ervaren, bijverschijnsel van een bezoek aan het strand, wordt hier door iemand vanuit een heel ander perspectief, juist iets om naar uit te kijken. Het zou

²⁰ Jense, 15 juli 2000.

²¹ <<http://www.bastion-oranje.nl/Dichtregels.htm#Nieuwe%20regels%20Keulse%20Kar>>

bijzonder zijn als je na het lezen van dit gedichtje, ook andere nare dingen heel even vanuit een ander perspectief zou kunnen bekijken; de dagelijkse beslommeringen even kon relativëren. Het is bijvoorbeeld vervelend om vast te staan in de file, maar anders had je dit gedicht op de muur misschien niet gezien.

Nog een stap relativerender is Vleks gedicht:

Dichter: Hans Vlek

Het sterven, waar het grootste deel van de mensen bang voor is, of in elk geval tegenop ziet, wordt hier in een paar woorden een grapje. Eigenlijk is dood gaan iets heel normaals, al doe je het maar één keer en waarom zou je ook daar niet iets van kunnen maken, of in ieder geval over fantaseren? Dood gaan wordt in een ander daglicht gezet en menig lezer zal er zelfs even om moeten lachen, vooral als je Sarah Bernhardt²² wel eens gezien hebt.

De frivoliteit komt ook terug in de vormgeving van het gedicht: de 'op' in 'opstaan' verheft zich boven de regel en 'voor de bloemen' heeft alle kleuren van de regenboog in zich. Over de plaats van het gedicht is eveneens goed nagedacht: het hangt in een drukke uitgaansstraat, waar de kans groter is dat de naam Bernhardt iemand iets zegt, maar waar vooral het leven uitbundiger is en door het roekeloos leven de dood dus dichterbij.

²² Zij was een Franse actrice die in haar tijd, eind negentiende, begin twintigste eeuw, heel bekend was en gezien wordt als een echte diva. <http://nl.wikipedia.org/wiki/Sarah_Bernhardt>

CONCLUSIE

Al klinkt de doelstelling van de stichting Poëzie op straat, 'het verrassen van mensen', in beginsel wat summier voor een project, waar toch heel wat mensen mee gemoeid zijn, ze weten het wel waar te maken. En ook de moeite waard.

Juist in een drukke binnenstad, waar mensen van hun werk naar de supermarkt via de crèche hollen, fietsen en rijden, zijn de gedichten welkome plaatsen van rust en stilte. De lezer wordt op verrassende wijze, op een onbewaakt moment, bewust gemaakt van het bijzondere van alledaagse dingen en kan zo met een verbrede visie zijn dag voortzetten. De vaak treffend gekozen locaties en vormgeving van de gedichten, zorgen ervoor dat de voorbijganger zich bij het lezen veel persoonlijker en directer voelt aangesproken, dan wanneer hij hetzelfde gedicht thuis van papier leest. Zijn directe omgeving wordt beschreven en daarmee heeft het gedicht ook betrekking op de passant die daarin staat te lezen. En daardoor zal hij de boodschap langer met zich meenemen: minuten, uren, of zelfs dagen.

Bovendien zijn het niet alleen de gewone zaken, die maar weinig worden opgemerkt in de haast, die nieuwe waardering krijgen, in enkele gedichten worden zelfs de vervelende verschijnselen van het leven gerelativeerd en tot iets bijzonders en moois gemaakt. Uit de gedichten spreekt sympathie en verbazing voor het leven; iets wat altijd welkom is.

Het is dan ook heel begrijpelijk dat de stichting hun bestaan redelijk stil houdt en niet aanmoedigt tot massale poëziewandelingen, want het is juist het verrassingsmoment dat de leesbeleving zo speciaal maakt. Op toevallige wijze, wordt de nietsvermoedende voorbijganger plots geconfronteerd met een kleine levensles of een subtiel moment van stilte en ziet hij weer even hoe bijzonder alledaags de dingen om hem heen zijn.

BRONNEN

Bibliografie

- [Anoniem], 'Eerste poëzie aan de Bossche gevel'. In: *Brabants Dagblad*, 19 augustus 1998.
- [Anoniem], 'Logboek Den Bosch'. In: *Brabants Dagblad*, 19 augustus 1999.
- [Anoniem], 'Logboek: Kring op tijd'. In: *Brabants Dagblad*, 8 mei 2003.
- Docter, Leonie: 'Nieuw seizoen Literair café Den Bosch'. In: *Brabants Dagblad*, 2 oktober 1996.
- Jense, Lindy: 'Gedicht met een typografisch grapje'. In: *Brabants Dagblad*, 15 juli 2000.
- Schilders, Ed: 'Column: Simpel lief'. In: *Brabants Dagblad*, 22 augustus 2003.

Webliografie

- Bril, Martin: *Den Bosch*. 28/11/'06
<<http://www.cubra.nl/specialebijdragen/janbruens/poezieopstraat/13martinbril.htm>>
- Bruens, Jan: *Poëzie op Straat. Gedichten op gevels in Den Bosch*. 24/11/'06
<<http://www.poezieopstraat.nl/>>
- *Binnendieze*, 23/11/'06
<<http://nl.wikipedia.org/wiki/Binnendieze>>
- *De Bossche Broek*, 28/11/'06
<http://nl.wikipedia.org/wiki/Het_Bossche_Broek>
- *Dichtregels*, 27/11/'06
<<http://www.bastion-oranje.nl/Dichtregels.htm>>
- *Muurgedichten in Leiden. Toelichting op het project*, 24/11/'06
<<http://www.muurgedichten.nl/toelichting.html>>
- *Sarah Bernhardt*, 28/11/'06
<http://nl.wikipedia.org/wiki/Sarah_Bernhardt>
- *Stichting Poëzie op Straat*, 26/11/'06
<<http://www.cubra.nl/specialebijdragen/janbruens/poezieopstraat.htm>>
- *Tegels van de poëziewedstrijd in 's Hertogenbosch*, 25/11/'06
<<http://www.cubra.nl/poezie/bikkelhardepoezie/poezietegelsdenbosch/poezietegelsdenbosch.htm>>

Met dank aan

Erwin Verzandvoort.

Hij is boekverkoper in de boekenwinkel Heinen/Selexyz, neerlandicus, lid van de Poëzie op Straat en bovenal poëziefhebber. Per telefoon heeft hij mij informatie verstrekt over het project.

BIJLAGE

Lijst van alle gedichten

Voor zo ver dat precies te achterhalen is op de site van Bastion-Oranje, zijn alle gedichten op chronologische volgorde van verschijning gesorteerd. En in de gevallen waarvan bekend is uit welke bundel ze komen, staat ook dat er bij.

- 'Een boek...' Franz Kafka.
Hoek van de Krullartstraat en de Kerkstraat, boekhandel Heinen/Selexyz, 1998.
- 'Op het onbeschreven blad...' Willem Hussem.
Korte Putstraat/Kerkstraat, modezaak Mi Toe, 1999.
- 'De slaap is als een brug...' Jan Emmens, uit: *Kunst en vliegwerk*, 1957.
Molenstraat, restaurant De Veste, 1999.
- 'Welbekend vogeltje' Chris J. van Geel.
Hoek van de Postelstraat en het Uilenburgstraatje, woning, 1999.
- 'De hand van vader' Armand van Assche, uit: *De zee is een orkest*, 1978.
Oude Dieze 19, 2000.
- 'Vlinder' M. Vasalis, uit: *De zomerwei, des ochtends vroeg*, 1993.
St-Janskerkhof 7, woning, 2000.
- 'Als ik sterf...' Hans Vlek.
Korte Putstraat 14-16, restaurant Tante Pietje, 2000.
- 'Wind' Harry Mesterom.
Hoek van het Volderstraatje en de Verwersstraat, woning, juli 2001.

- 'Je zou de rust moeten hebben...' Willem Hussem.
De Wolvenhoek, stadskantoor, 2001.
- 'De invloed van matige wind op kleren' K. Schippers, uit: *Ik doe lekker wat ik wil*.
Hoek van de St. Jacobstraat en de Hinthamerstraat, juli 2001.
- 'Liefdesgedicht' Bernlef, uit: *Dit verbeugd verval*, 1963.
St. Janskerkhof, café De Keulse Kar, juli 2002.
- 'Pleisterplaats' Daaldreef, eerste strofe van 'Wonen in parken' uit *Kleuren geven*, 2002.
Hoek van het Guardianenhof en de Snellestraat 51, augustus 2002.
- 'ik draai een kleine revolutie af...' Lucebert, uit: *Apocrief. De analphabetische naam*, 1952.
Vughterstraat 150, makelaar 'Rots-Vast', mei 2003.
- 'er zullen witten dieren...' Jan Arends, deel van het gedicht, uit: *Lunchpauzegedichten*, 1974.
Hoek van Hof van Zevenbergen en de Prins Bernardstraat, woning met zicht op een grote parkeerplaats, juni 2003.
- 'Zoete lieve Gerritje'
Vismarkt, restaurant Christoffel, juni 2003.
- 'Een man dacht' Toon Tellegen, uit: *Als we vlammen waren*, 1996.
Vismarkt, op het visafslachterhuisje, naast het beeld van Zoete lieve Gerritje, juni 2003.
- 'Minimal' Roland Jooris.
Klein Lombardje, mei 2004.
- 'Marc groet 's morgens de dingen' Paul van Ostaijen, uit: *Nagelaten gedichten*, 1928.
Capucijnerpoort 8, juni 2004.
- 'Vogel' Chris J. van Geel.
Clarastraat 10, op de woning van echtpaar Valk, september 2004.
- 'In gevaar' Adriaan Roland Holst, uit: *In gevaar*, 1958.
Windmolenbergstraat, complex Reinier van Arkel (psychiatrisch ziekenhuis) september 2005.